

La música a l'època de "Tirant lo Blanc"

per Antoni Sala i Serra

Es escenaris de l'acció de TIRANT LO BLANC, l'imaginari heroi de la novel·la de cavalleria de JOANOT MARTORELL, són el món sumptuós de les corts i dels palaus, o bé els camps de batalla. Els protagonistes són els cavallers lluitadors per l'honor en batalles individuals i cortesanes. una comparsa de vassalls els acompanyen en una societat plena de contrastos de riquesa i de misèria. Els països on s'esdevé l'acció són Anglaterra, Itàlia, Bizanci i les costes meridionals del Mediterrani. L'època, el segle XV, als finals de la Guerra dels Cents Anys i de l'entrada triomfal de Carles VII a París.

Els ducs de Borgonya es converteixen des de Flandes en la clau política d'Europa, amb el futur imperi romano-germànic dels Habsburgs, que tindrà com a importants protagonistes als reis hispànics d'aquesta dinastia. El Concili de Basilea pacta la fi de la guerra husita de Bohèmia. Van Wyck pinta els dos retrats dels Cònjuges Arnold. Brunelleschi acaba la volta de la catedral de Florència. Fra Angèlico acaba els frescs de Sant Marc de Florència. Ausiàs March escriu els sis "Cants de la mort" i el "Cant Espiritual". Comença la segona etapa del Renaixement en una Itàlia refinada, aristocrata i comerciant, i d'un Bizanci hel·lènic, incorporador de la filosofia grega al cristianisme i la polèmica platònica. El Mediterrani és el mar de la civilització i de la conquesta. Per tot el continent l'ARS NOVA és el nou moviment musical que després d'un segle culturalment vacil·lant queda consolidat de la mà de Guillaume de Machaut i de Francesco Landini. La polifonia religiosa i profana substitueix el gregorià d'una Roma decadent en una Itàlia que de moment perd el protagonisme musical traslladat a França. La batalla d'Azincourt (1415) és un fet i una data important en la història del segle i també per a la música. Amb la seva victòria, els anglesos prenen possessió de les províncies marítimes de França i, amb això, l'intercanvi cultural entre les Illes Britàniques i la resta d'Europa es fa intens. L'anglès Dunstable, un dels més

Boix gravat de Hans Nel (1573) pel "Patrocinium Musicus".

grans músics del segle XV, conjuntament amb altres, viatgen sovint pel continent, segons els manuscrits trobats a Bolonya, Dijon, etc. que en delaten el pas. Són els moments inconcrets culturalment amb França i Itàlia en transició musical i una Anglaterra que ha sabut fer una evolució de l'art de la polifonia de la mateixa manera que l'arquitectura gòtica francesa del segle XIII retorna perfeccionada d'Anglaterra amb l'estil "flamboyant". Els grans polifonistes rebran també una ARS NOVA transformada de les Illes Britàniques. Aquestes composicions, provinents del "trecento" italià, són fonamentalment el "madrigal", la "balada" i la "caccia". Es tracta d'obres polifòniques sobre textos poètics a tres o quatre veus.

L'arribada a la cort del jove bretó TIRANT LO BLANC, tal com explica el llibre de Joanot Martorell, trobaria en les festes i torneigs i en els actes d'afirmació com a gentilhome de cavalleria la música del compositor John DUNSTABLE (1370-1453), el més gran músic anglès del seu temps. Aquest donarà a la música del seu país la particular suavitat harmònica i la tendra melodia que diferenciarà els compositors anglesos dels del continent. Henry PURCELL (QUADERN núm. 66) més endavant en serà el més genial representant. A mitjans del segle XV el centre de la vida musical es trasllada des d'una França en decadència davant de la presència anglesa, a Flandes. La música que hi floreix és refinada, gairebé podria dir-se que "oficial" perquè va lligada als gustos d'una societat pròspera i poderosa, propensa a considerar la vida com un espectacle policromat i esplendorós. Durant molt de temps Flandes és governada per Felip el Bo i Carles el Temerari, ducs de Borgonya, d'una personalitat singular, pròpia d'aquesta època elegant i arbitrària, plena de protocol i d'etiqueta. Són protectors de les

arts i enamorats de la música. Tot això en els intervals de les seves campanyes bèl·liques. És l'època dels torneigs cavallerescs, entre belles armadures i sumptuoses vestidures amb els grans cerimonials de "l'Orde cavalleresc del Toisó d'Or". Els artistes i artesans flamencs treballen en un món sorgit de les ruïnes de l'Europa medieval, dirigida per dues potències: el Pontificat i l'Imperi. El primer i genial representant de la música flamenca del segle XV és Guillaume DUFAY (1400-1474), nascut a Cambrai i que va viatjar a Itàlia, on va conèixer l'herència musical del "Quattrocento" de la qual estudia i troba la manera de coordinar els coneixements nascuts amb Machaut, el músic francès, amb l'equilibri i les proporcions de l'escola de Bolònia. Les obres mestres de Dufay, com el motet "Vergine Bella" sobre un text de Petrarca o la missa "Ave Regina Coelorum", són una afirmació entre els estils anteriors de l'escola francesa i els nous conceptes italians, però d'una forma de fer música molt personal. La gran figura de Dufay domina d'una forma incontestable el panorama musical de la primera meitat del segle XV, tot i que no falten músics il·lustres com Gilles BINCHOIS (1400-1460), nascut a Mons, autor de delicioses cançons profanes, per bé que tots ells estan lligats d'alguna manera amb el geni de Dufay. En generacions successives fins a les portes del segle

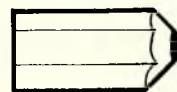
És una gentilesa de:

PEIX I MARISC
J. BARBERÁ

Tels. 714 52 87-714 55 40

CASTELLAR
DEL VALLÈS

ARQUITECTURA D'INTERIORS
DISSENYS A MIDA

Croquis

RONDA ZAMENHOF N° 151
T. 7265650 SABADELL

XVI, hi sobresurten tres grans músics emparentats per elements comuns, per bé que dotats de distintes característiques personals. Són Ockeghem, Obrecht i Josquin Des Prés.

Johannes OCKEGHEM (1425-1495) va néixer a Termonde, Flandes oriental i és l'únic músic flamenc que no viatja a Itàlia. Fou mestre de capella dels reis de França, i el seu motet a 36 veus DEO GRATIAS fou el prototip i origen d'una immensa afloració de composicions contrapuntistes extremadament complexes. La seva música sacra demostra un esperit sensible extremadament agut, llançat constantment a través de la música a la recerca de les raons de la vida. Un altre aspecte de la seva música és la capacitat per l'encaïment i la sobreposició de les veus amb una successió harmònica plena de contrastos.

Una altra figura rellevant és Jacob OBRECHT (1450-1505), nascut a Utrech. Va treballar a Cambrai, Bruges, Anvers i viatjà a Ferrara (Itàlia), on va morir de la pesta. La seva música, una mica inferior a la d'Ockeghem, és, però, més variada i brillant, per bé que superficial. Els artificis contrapuntistes són utilitzats per Obrecht, sovint, amb gran llibertat i amb un sentit més obert, brillant i ric, amb novetats, encara que potser més esquemàtic i fred.

Contemporani d'Obrecht és el gran Joaquin DES PRÉS. No es coneixen dades precises de la seva vida. Nascut entre 1400-1450 a Hainaut o Picardia, extrem meridional de Flandes, seguí probablement els seus estudis a Cambrai; viatjà a Itàlia i entrà de cantor a la catedral de Milà. Va estar al servei dels Sforza; després, a Roma, fou músic de la Capella Papal. Retornà a Milà i ensenyà també a Ferrara. Deixà Itàlia després d'una residència de més de trenta anys, per França. Passà els seus últims anys al servei de Maximilià I, l'Emperador, avi de Carles I d'Espanya. L'art de Des Prés, per la seva complexitat i la seva dimensió humana, és difícil de definir. Assimila totes les experiències musicals anteriors i li dona una nova forma musical enterament personal, tancant així, amb la seva obra magistral, tota una època de la història de la música. Quelcom comparable en certa manera al que feren Bach i Mozart, destinats, com el mestre flamenc, a concloure tot un vast procés històric. Tampoc tingué Des Prés successors directes, però el seu ensenyament perdurà, després de la seva mort, perllongant-se en el temps fins a enllaçar amb la música "madrigalesca" italiana del final de "Cinquecento", i amb la religiositat alemanya del segle XVII.

Molts músics flamencs s'instal·laren a Itàlia en el temps que Willaert, De Roure, els Gabrieli i, després, Monteverdi (QUADERN núm. 52) componen madrigals i

motets a Venècia ja en ple florigeli del Renaixement italià. El centre musical de Flandes passa a Itàlia, on, després del descobriment d'Amèrica en 1492, es viu un període d'esplendor cultural i econòmic. És l'època de Miquel Àngel, de Leonardo da Vinci, de Machiavelli, i d'Ariosto. Aquest esplendor arribà a les ciutats de la Mediterrània que s'influenciaven mútuament gràcies a les expedicions comercials i guerrerres de la gent d'occident.

No seria estrany que les imaginàries aventures de TIRANT LO BLANC per terres d'Itàlia, Grècia i Bizanci, en el moment de les lluites per la caiguda de l'Imperi oriental en mans dels turcs, en cas de fer-se realitat, tinguessin la companyia de les llegendes d'un món oriental, a més de tot l'ambient occidental aquí breument apuntat.

DISCOGRAFIA

John DUNSTABLE (1380-1453)

Himne a Azincourt PSA 41/080287

Veni Creator/Veni sancte spiritus id.

Guillaume DUFAY (1400-1474)

Missa de "L'home armat" EMI EL 270426

Rondos Adeu els bons vins de Lennoys

El meu cos es torna boig pensant en tu

HYPE 466144

Missa sine nomine ERATO 24/325

Guillem BINCHOIS (1400-1460)

Música per a burgesos

Jo lloo l'amor

Trist plaer

Filles per casar SAP 89745

Johannes OCKEGHEM (1425-1495)

Missa per a difunts ARCHIV 2533145

id. Quartto tonni DGC 108 408

Alma redemptoris mater VAL MB 909

Cançons Polifòniques ARCHIV 215874

Jacob OBRECHT (1450-1505)

Fantasies sobre el motet Salve Regina

Forts solament SVT 9332 B

Missa Sub tuum presidium cofugimos DGGA

198406

Josquin DES PRÉS (1450 ?-1521)

Missa de Beata Virgine TURNABOUT TV

3447 S

Deploracions sobre la mort d'Ockeghem

ARCHIV 2333 145

Compendi de Motets (1490-15205 DGGA

198171

Nota:

Existeix un estoig important titulat THE ART OF COURTLY LOVE, de la marca EMI BOX 38301, que és un compendi de música sobre Guillaume de Machau, la Cort de Borgonya i la música del segle XV.

MOUS
ESPAS

MOBILIARI - INTERIORISME
DISSENY - GALERIA D'ART

Josep Renom, 51 B
Tel. 727 25 08
SABADELL

WATTS
diseny

llums & projectes il·luminació

GRÀCIA, 185 - 08201 SABADELL
TEL. 727 08 67